

University of Groningen

The ripple effect in family networks

Bel ,de, Vera

DOI:
[10.33612/diss.126812050](https://doi.org/10.33612/diss.126812050)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2020

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Bel ,de, V. (2020). *The ripple effect in family networks: Relational structures and well-being in divorced and non-divorced families*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.126812050>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

8

Nederlandse samenvatting

Dit proefschrift gaat over de vraag waarom het met sommige families beter gaat na scheiding dan met andere families in termen van relatie kwaliteit, conflict en welbevinden. Hoewel in eerder onderzoek de consequenties van een scheiding voor kinderen en hun gescheiden ouders uitgebreid zijn onderzocht, zijn de gevolgen van scheiding voor de relaties tussen gezinsleden, dus de ouders en hun kind(eren), en de overige familieleden, zoals de grootouders en de ooms en tantes, onderbelicht gebleven. Het is aannemelijk dat een echtscheiding zijn weerslag heeft op de relaties en het welbevinden van de schil van familieleden rond het gezin, omdat juist deze familieleden een belangrijke vorm van steun kunnen bieden aan het gezin.

Het eerste hoofdstuk van het proefschrift introduceert de Multi-Actor Familie Netwerk benadering (MAFNA), een synthese van theoretische ideeën uit de Familie Systeem Theorie (FST), de Configurationele Benadering (CA) en het theoretische concept van een *sharing group* (SG). FST biedt een theoretisch kader voor de onderlinge afhankelijkheid (interdependentie) van familierelaties en voor een benadering van de familie als een dynamisch systeem dat schokken zoals dat van scheiding moet verwerken. Daarentegen biedt FST nauwelijks een kader voor empirische analyses. CA benadrukt de verschillende compositionele configuraties van het familiesysteem, en onderzoekt bijvoorbeeld of de relaties binnen een familie meerdere generaties beslaan of dat de relaties zich juist rondom de moeder en een nieuwe partner centreren. CA maakt gebruik van sociale netwerkanalyse methoden om data te verzamelen om dit soort vragen te analyseren. Deze methode richt zich echter alleen op familieleden die belangrijk zijn voor een centrale actor (*ego*), waarmee familieleden die voor anderen belangrijk zijn, of waarvan het opvallend is dat ze juist niet voor ego belangrijk zijn, buiten beschouwing gelaten. In de *sharing group* benadering van families wordt juist verondersteld dat alle familieleden het gezamenlijke goed familie-welbevinden produceren, wat de verbindende factor tussen familieleden is.

MAFNA poogt de familie in zijn geheel, als netwerk, te beschouwen door de drie vorige benaderingen met elkaar te combineren. Daarbij komt de ontologische vraag wat een familie is aan de orde door gebruik te maken van de verschillende perspectieven van de familieleden in het netwerk. MAFNA benadert verandering in de familie vanuit het perspectief van veerkracht (*resilience*): de schil van familieleden buiten het kerngezin om functioneert niet alleen als vangnet, maar helpt ook om terug te veren. Deze benadering is niet beperkt tot één methodologisch perspectief omdat zowel kwalitatieve als kwantitatieve methoden geschikt zijn om het familienetwerk empirisch te onderzoeken. Voor een empirische implementatie van MAFNA, moeten data verzameld worden die verandering binnen het familienetwerk na scheiding in kaart brengen. MAFNA vormt de basis voor de dataverzameling van *Lifelines Familiebanden*, de dataverzameling van familienetwerken van gescheiden en niet-gescheiden families die in het kader van dit promotieproject zijn verzameld en beschreven worden in hoofdstuk 5. Voordat deze data beschikbaar waren voor analyse hebben we met behulp van

reeds bestaande datasets over familierelaties onderzoek gedaan naar vragen over de structuur van – meestal – kleinere subsets van het familienetwerk.

In hoofdstuk 2 onderzochten we de triaden tussen twee kinderen en een ouder, uit de Nederlandse NKPS-data. Door FST te combineren met de theoretische principes uit balanstheorie veronderstelden we dat intergenerationale relaties, dus die tussen ouders en hun kinderen, de onderlinge broer-zus relatie mogelijk versterken dan wel compenseren. Daarbij definieerden we een loyaliteitsconflict als een discrepantie tussen intergenerationale relaties, d.w.z. als de relatie van het ene kind en de ouder, beter was dan de andere. Op grond van balanstheorie mag verwacht worden dat een positieve (sterkere) en negatieve (zwakkere) relatie een negatief effect op de gezamenlijke broer-zus relatie heeft. We hebben deze hypothesen getoetst voor drie relationele dimensies: uitwisselen van steun, contactfrequentie en conflict. We vonden duidelijk bewijs voor de versterkingshypothese voor alle drie de relationele dimensies. Hoewel de intergenerationale relaties met zowel vader als moeder belangrijke voorspellers van de broer-zus relatie zijn, is de relatie met moeder de meest belangrijke voorspeller van steun tussen broers en zussen. Loyaliteitsconflicten werden in beperkte mate aangetoond voor contact, maar niet voor steun en conflict. De resultaten van deze studie ondersteunen de afhankelijkheid tussen intergenerationale relaties en volwassen broer-zus relaties.

In het derde hoofdstuk onderzochten we hoe het gevoel van eigenwaarde (*self-esteem*) van moeders afhangt van hun inbedding in ambivalente triaden. Hiervoor ontwikkelden we de *ego-centered ambivalent triad census* voor niet-gerichte netwerken. In deze triadentelling worden de frequenties bepaald van 18 niet-isomorfe triaden waarin de dyaden positief, negatief of ambivalent kunnen zijn. Om vervolgens te onderzoeken hoe deze triaden het gevoel van eigenwaarde voorspellen hebben we drie theoretische mechanismes gebruikt: balans, de verspreiding van stress en het verdeel-en-heers principe. De drie theoretische mechanismes zijn geoperationaliseerd door lineaire combinaties van de ambivalente-triadentelling voor de centrale persoon (ego). Vervolgens is dit empirisch getoetst op 300 familie-netwerken uit de Zwitserse STEPOUT-data waarin moeders, als ego's, rapporteerden over hun familienetwerk van emotionele steun en conflict. De resultaten laten zien dat moeders met meer triades die voldoen aan het balans principe en het voorkomen van de verspreiding van stress een hoger gevoel van sociale eigenwaarde hebben.

In het vierde hoofdstuk onderzochten we met behulp van de Scheiding-in-Vlaanderen-data of familienetwerken van gescheiden families een grotere kloof laten zien tussen vaders- en moederskant van de familie, d.w.z. meer "gescheiden" zijn dan de familienetwerken van niet-gescheiden families ("de gescheiden netwerken hypothese") en – als dat het geval was – of minder contact met één kant van de familie samengaat met meer contact met soortgelijke familieleden aan de andere kant van de familie. Een dergelijk effect beschouwen we als substitutie van familierelaties. De eerste vraag onderzochten we door contactfrequenties te

vergelijken van ouders met hun eigen en met hun schoonouders, waarbij de verwachting was dat het contact met eigen ouders frequenter zou zijn dan met schoonouders (*cross-lineage*) en dat dit verschil groter zou zijn in gescheiden families. De resultaten wijzen uit dat in het algemeen contact tussen de drie generaties (dus ook van kinderen met hun ouders en grootouders) in gescheiden families lager is dan contact tussen de drie generaties in niet-gescheiden families. Zoals verwacht, werden de grootste verschillen gevonden in het *cross-lineage* contact. Ten tweede vonden we een negatieve bijdrage aan de samenhang tussen de contactfrequenties van kinderen met grootouders aan de ene kant van de familie en die met grootouders aan de andere kant van de familie. We beschouwen dit als een indicatie voor substitutie, waarbij relatief minder contact tussen met een kant van de familie wordt opgevangen door relatief meer contact met de andere kant van de familie. Voor de bijdrage aan de samenhang van het contact van ouders met eigen en schoonouders werd ook geen duidelijk verschil gevonden tussen gescheiden en niet-gescheiden families.

Lifelines Familiebanden is een multi-actor familienetwerk dataverzamelingsproject onder wel en niet gescheiden families waarmee we de gevolgen van scheiding op familierelaties en familieleden hun welbevinden in kaart willen brengen. Het familienetwerk wordt gedefinieerd als de relaties tussen kinderen, ouders, grootouders, ooms en tantes en eventuele stiefamilieleden. De familienetwerken en het welbevinden zijn pro- en retrospectief in kaart gebracht door de familieleden te ondervragen over de huidige periode en over de periode voor de scheiding of 5-10 jaar geleden. De doelstellingen, het design en de implementatie van de *Lifelines Familiebanden* dataverzameling worden in hoofdstuk 5 beschreven: de selectie van de steekproef in een grote cohortstudie (Lifelines), de geïnformeerde toestemming (*informed consent*) procedure, de vragenlijst, en de non-respons problematiek binnen de verschillende stappen van de implementatie van de dataverzameling. De opbrengst is – in elk geval – 43 familienetwerken (24 gescheiden en 19 niet-gescheiden) onder 160 familieleden, die rapporteerden over hun relaties met elkaar en hun welbevinden.

In het laatste inhoudelijke hoofdstuk analyseren we een deel van de verzamelde data uit hoofdstuk 5 en grijpen we terug op de uitgangspunten van MAFNA (hoofdstuk 1). Als familieleden verschillende soorten relaties met eenzelfde familielid onderhouden, bijvoorbeeld voor zowel advies als voor hulp in de huishouding, dan worden dit multifunctionele relaties genoemd die volgens de theorie belangrijk zijn voor het welbevinden. In dit hoofdstuk onderzoeken en vinden we dat het ontvangen van multifunctionele relaties inderdaad voor een gedeelte bijdraagt aan het welbevinden van familieleden, zij het niet heel veel, en ook niet anders voor gescheiden of niet-gescheiden families. De bijdrage van multifunctionele steun verschilde niet voor de drie generaties, wel was het welbevinden van kinderen in alle families duidelijk hoger dan van de andere familieleden. Met name multifunctionele relaties met eigen gezinsleden lijken gunstig voor het welbevinden.

We begonnen dit proefschrift met de vraag waarom het met sommige families beter gaat na scheiding dan met andere families in termen van relatie kwaliteit, conflict en welbevinden. In het laatste hoofdstuk komen we op die vraag terug. We concluderen dat familierelaties onderling afhankelijk zijn, zoals theoretisch onderbouwd in MAFNA, maar ook gevonden in de triaden van hoofdstuk 2 en de substitutie tussen combinaties van familieleden in hoofdstuk 4. We vonden ook dat familierelaties het welbevinden beïnvloeden, zoals de ambivalente triaden in hoofdstuk 3 en de multifunctionele relaties in hoofdstuk 6 lieten zien. Hoewel de data niet toereikend zijn om te kunnen vaststellen dat scheiding het netwerk verandert, zijn er wel verschillen tussen de netwerken van wel en niet gescheiden families gevonden. De netwerken van families met gescheiden ouders zijn ook “meer gescheiden”, waardoor familieleden moeilijker te bereiken zijn. Dit past bij ‘het kringen in de vijver effect’, de titel van dit proefschrift.

